

אישיים וחברתיים-לאומיים ולשונו וסגנונו כמו מחוץ לתחומי זמננו. דומה כאילו ישן המחבר שנת חוני המעגל ומשהקין לא ראה ולא הבין כי דורו נסע והלך. אפשר היה אולי-אולי!-לקרוא רומן זה לפני ארבעים או חמישים שנה. כתיבת רומן מסוג "לחם האוהבים" כיום מוזרה היא.

כל הדידאקטיקה של התוכן עבר זמנה. הגיבורים אינם מן העולם הזה וכל פיתולי העלילה וסבכיה לא יעמדו להם. צעירים כיוחנן, יליד כפר בגליל, המסתבך עם שלש צעירות, יכולים להיוולד אך ורק במציאות שבדה המחבר מדמיונו. והרי על העטיפה נאמר שאיתמר בן-חור נולד בשנת 1912 בירושלים, והוא מורה ומתנבך. ועוד נאמר שם כי חיבר פואימה, ארבעה מחזות, רומן, סיפורים ורשימות, וכי ייחודו במשא-אזעקה על השואה, אותו פירסם עוד בשנת 1938. נוכח "שלשלת היוחסין" הזאת יש להקשות על הסופר, שנסיונו הרב לא עמד לו ולא מנעו מלהוציא מתחת ידו כלי שאינו מתוקן. העלילה יכלה להספיק חומר לכמה וכמה רומנים ואין הסיפור מסוגל לספוג לתוכו את שפע הנושאים שהמספר מרעיף עליו. וכי מה אין ב"לחם האוהבים"?-צעיר שנקלע למלכודת של שלש אהבות; יחסים שבין יהודים וערבים בגליל; רצח ורצח-שכנגד בבחינת גאולת-דם; מאורעות הערב-ים; ספר "הזוהר"; הכנסת ספר-תורה לבית-כנסת; ציור דיוקנה של בחורה יהודית בדמות המאדונה, ובחורה שנידרדרת לזנות; מגדת-עתידות ועלילות דמיוניות ביותר. הסגנון וההבעה שייכים לימי ההשכלה, אף שהלשון, בחלקה, לשון זמננו. לקוראים הזוכים רים עדיין את טעמו התפל של "התועה בדרכי החיים" מזכיר "לחם האוהבים" הרבה מאד מסממני כתיבתו של פרץ סמולנסקין, שעיקרה הטפת מוסר והפקת מוסר-השכל ממעשי גיבוריו וממחזליהם...

המעשים רודפים זה את זה בקדחתנות, ואין מלאך אשר יאמר הרף. גלגל המאורעות פועל במהירות והולם על ראש הקורא כפטיש, ובטרם יבחינו בפרטים כבר מגיח ובא הולם אחר. והכל כמו צריך להסתבר

הזאת ובן הדור הזה, המצוין ברגישויות, פתיחות וכושר-הגדרה. אתה קורא במלים הקצוצות ובמשפטים הנופלים זה אל זה, ועובר מן האוטוביוגרפיה האישית אל ביוגרפיה של דור.

בלי שגייעו לכלל פריחה, מופיעים באוטוביוגרפיה של אסף דיין כל הרכיבים המסוככים של "דור הבנים": המלחמה, המין, המעמדות, הנוף, המצב הפוליטי הבינלאומי, חיפוש הזהות והקשר בין דברים, הספרות, הטכנולוגיה, הכוח, ההיסטוריה וכו'. הם מופיעים בשמות פרטיים, בסמלים אישיים, בריחות ושברי זכרונות, ומתגלגלים בהם הדי החוויה השלמה: ארגזי-העץ על חוף טנטורה, גרגרי חיטה קנדיים, המחסן המר-כזי ביפו, הצי הששי, כושי רוקד ומחליף סוללות, כביש לטרון, קאליידוסקופ של שב-רייתמונות המצטרפים יחד לתמונה מורכבת ושלמה:

לעשות ביוגרפיה מפתקים בדרך הקשה /
בגן הסימולטני הצומח על פרקי היד
ועל / גדרות העץ היכן שהנחמה מאחרת
לבוא... / היכן שהנחמה מאחרת וכשלון
חרישי, דמוי / סוניטה חרישית, דמוי
צמיחה.

בשל הפנות, הזמניות, תכיפות האמירה, שילוח הרסן והפתיבה הספונטאנית של זרם-התודעה נראים "משגים ספרותיים", ופה-ושם גלישות לגבול ההתחכמות, משניים. הצורה הספרותית שלוחת-רסן כמו התוכן במסגרת הזאת, וגם השתלשלות האסוציאציות המספנת לפעמים עקיבה מושלמת אחר המונולוג אינה יכולה לעמוד לבקורת. "אוטוביוגרפיה זמנית" זו של דיין יש לראות בה מסמך, ולהתייחס אל תכנה בלבד.

צ.ג.

לחם האוהבים

קשה לקרוא את הרומן של איתמר בן-חור, שעלילתו דחוסה ביותר וכוללת רכיבים

* איתמר בן-חור: לחם האוהבים (רומן); הוצאת א. לוינ-אפשטיין, תל-אביב 1973; עמ' 260.

דוברות-אנגלית "ספרי שולחן-קפה", שהם כרכים נאים ולא-יקרים, עם תמונות טובות וטקסט מהימן על כל נושא שבעולם, ובייחוד על נושאים ציוריים כמו אמנות וחיות, כמעט אינם נוהגים אצלנו כלל. בשום חנות בתל-אביב לא תמצא מדריך לסוגיהם וזו ניהם של כלבים (ממש כמו שלא תמצא מדריך לציפרי הארץ, גם לא חומר על דגה ואלמוגים של ים-סוף). והרי אינפורמציה בנושאים דומים נחשבת בכל העולם תחום לגיטימי להתעניינותם של בני-אדם סהם, לא זואולוגים ולא ילדים, והם זוכים לקבלו באמצעות ספרים שהם יפים בעיצובם ומקיי-פיים—או שנונים וכתובים באופן מושך-לב.

ספרו של קונרד לורנץ בולט על הרקע הדל של המצוי בחנויות, ומובן שהוא גם ספר מצוין בפני עצמו. הוא מיועד למבוגרים האוהבים חיות ומכירים אותן; אחרים יראו בקשריו של לורנץ עם כלבים וחתולים ביזבוז-זמן הגובל במופרעות קלה. רק מי שמגדל חיות עשוי אולי להעריך נכונה את האינטואיציה הדקה של לורנץ ואת הבנתו, כמו גם את יכלתו לעמוד עמן בקשר אינטליגנטי שמצטרפים בו יחדיו כבוד, חיבה ויחס חברי בתכלית. הכותב, שהוא לא רק חוקר בעל-שם אלא גם מספר בעל-סגנון, משלב כאן ידע מדעי, יכולת סיפורית ונסיון מעשי בטיפול בחיות, לה-נאתם ולמשוש-לפם של הקוראים הנכונים. האניקדוטות של לורנץ מלאות חן; חסרונן הבולט בכך שמכוחן עלול כלבך שלך להי-ראות לך כיצור שתבונתו ונאמנותו לוקים בחסר. האפשרות שכשרונך שלך לטפח כלב מפואר נופל כנראה מכשרונו הפנטסטי של המחבר אף היא אינה מעודדת. (עד שלא נכנס לביתנו ספרו זה של לורנץ לא עלה שמץ של ספק בלבנו שמא רוזה שלנו, כלבה אלוזאסית יפהפיה, איננה החכמה בכל ברואיו של הבורא). לא קל לעמוד בפני סיפוריו של לורנץ, המסופרים במהימנות שאין להרהר אחריה. בין הסיפורים, הסקירה הקצרה על מוצא הכלב והעצות המעשיות כיצד לנהוג בו, שזורים אי-אלה עיקרי-אמונה של הומאניסט מובהק, מי שהבנתו

מן ההתיסרות העצמית של הדמויות, שאין בלב המחבר רחמים עליהן; לא די שהן מופות-גורל ולא די להן בטראגיות שאינה להן המחבר אלא שנוסף לכך באים ייסורי נפש ומוסר-כלליות, המוסיפים דווי על דווי.

והנה אחת ההתיסרויות של יוחנן, לאחר שהוא מודה במשטרה כי רצח את בן השייך כנקמה על רצח אביו. "אבל צדק!" צועק יוחנן. "צדק—זה לא מודרני—זה דבר פשוט. מי שם לב לדברים שיצאו מן המזדה? צריך להיות מודרני כמו בספרות, אקרו-בטיקה של מלים והתרחשויות, טישטוש ופליאה. האמנות—חדשה, המדע—היחסיות, ובעקבות זה הכל נמדד": "אבל הצדק הוא מוחלט", צועק יוחנן. "בכל מהפכה, עונים לי, בחיים, בחברה, באמנות, במדע, במוסר—התנערו מן המוסכמות. הכל מודרני. כבר לא זוהות קובעת—רק נפש הדברים—הנש-מה. לא הגלמי חשוב, אלא כיצד מפתחים אותו תוך סילוף ועיקום, העיקר שייראה בזה צל האמת".

י.פ.

איש איש וכלבו

העם היושב בציון אינו מרבה להחזיק כלבים וחתולים בביתו, אינו נוהג להתרועע עמם, אף אינו מגלה ענין אינטלקטואלי עמוק בחייהם, בסוגיהם ובזניהם. אולי עוצר בו השגעון הנודע של נקיון בד' אמות, ואולי יש כאן מורשה של תכלית מזה ומחסור מזה; מכל-מקום, מכיון שכך הוא גם אין זה מקובל בארץ לקרוא ספרים על חיות, וכמעט אין להשיג ספרים על חיות בכלל ועל חיות-בית בפרט, לא בעברית ולא בשפות אחרות, כמעט אין ספרים כאלה לילדים, ובוודאי לא למבוגרים. יש ספר-שימוש אחד בעברית על גידול כלבים (ספר לא-רע, אבל כתוב רע), ועוד אי-אלה קונטרסים בהוצאת אגודת-הפלפנים, שאינם מצויים בחנויות סתם. אלה הקרויים בארצות

* קונרד לורנץ: איש איש וכלבו; תרגום: יוסף כרוסט; הוצאת "הדר", תל-אביב, 1973; 172 עמ'.